

SEREI ZSOLT 70

I.

Zeneszerző, tanár

(<https://bartokworldcompetition.hu/zsuri-2020>)

1954. április 3-án született a nyugat-magyarországi Takácsiban. Zongora- és harsona-tanulmányait Pápán kezdte. A győri, majd a budapesti Zeneművészeti Szakközépiskolában Fekete Győr István volt első zeneszerzés tanára, harsonázni Zilcz Györgynél és Nagy Józsefnél tanult.

1973-ban felvételt nyert a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, ahol 1978-ban Szervánszky Endre és Petrovics Emil növendékeként zeneszerzés diplomát szerzett, majd 1979 és 1982 között Kórodi András és Lukács Ervin irányításával a karmesterképző szakot is elvégezte. Emellett magánúton Jeney Zoltánnál és Simon Albertnél tanult.

1978-tól a budapesti Új Zenei Stúdió tagja. Az együttes hangversenyein hangszeres előadóként, karmesterként és zeneszerzőként is részt vesz.

1986-tól a Liszt Ferenc Zeneakadémia zeneszerzés tanszakának tanára. 1989-ben megalapítja a Componensemble hangszeres együttest, mely mára a kortárszene-játszás egyik legjelentősebb magyarországi bázisa lett.

A Componensemble mutatta be Budapesten többek között Pierre Boulez Eclat / Multiples, Kurtág György What is the word, Morton Feldman For Samuel Beckett, Routine investigation, For Frank O'Hara című műveit. Az együttes repertoárján a 20. századi klasszikusok, valamint Berio, Boulez, Xenakis és mások kamaraművei mellett elsősorban magyar kortárszene szerepel.

Serei Zsolt a Componensemble élén számos lemez-, rádió- és TV-felvételt

készített Bánkóvi Gyula, Csapó Gyula, Decsényi János, Dubrovay László, Dukay Barnabás, Jeney Zoltán, Kalmár László, Kurtág György, Sári József, Sály László, Soproni József, Szöllősy András, Tihanyi László, Vidovszky László és mások kompozícióiból. Együttesével több alkalommal vendégszerepelt külföldön, és fellépett több külföldi fesztiválon (Zágrábi Biennálé, Varsói Ősz, Melos Fesztivál stb.)

1991-ben a holland Nieuw Ensemble élén Pierre Boulez *Le marteau sans maître* és *Dérive* című műveit vezényelte. 1982-ben Brüsszelben a *Rege*, 1986-ban Budapesten a *Calyx* című műve hangzott el az ISCM fesztiválon. A *Componenese*-t és Serei Zsoltot a magyarországi Artisjus több alkalommal tüntette ki az új magyar zene kiváló előadásáért. 1999-ben megkapta a Soros Alapítvány zenei díját.

1999-ben a budapesti Őszi Fesztiválon a Bárka Színházban mutatták be a Budapesti Kamaraopera felkérésére Örkény István novellái nyomán komponált *Egypercesek* című kamaraoperáját.

Eddigi életművét a zenekritikusok többnyire a kortárs magyar zene új utakat kereső, kísérletező vonalába sorolják, műveinek elemzői abban általában egyetértenek, hogy kompozíciós módszereiben pályakezdése óta fontosabb szerepet kap a hangzás önálló minőségként megjelenő érzéki szépsége, mint a spekulatív zenei szerkezet. Serei előadóként is megtapasztalt legfontosabb élményei – Schönberg, Webern, Sztravinszkij, Bartók, Varèse, Boulez, Stockhausen, Cage és Feldman művei – nemcsak kompozíciós technikáira gyakoroltak nagy hatást, hanem abban a számára szinte alkotói létkérdéssé váló igényben is, hogy a módszerek csak segédeszközök a zenei gondolatok elrendezésében.

Serei szigorú önkritikával, aprólékos műgonddal írja műveit, ebből következően nem tartozik a túlságosan termékeny alkotók közé. Bár az utóbbi években érdeklődése a színpadi zene felé is fordult, eddigi életművének jelentős része hangszeres és vokális kamara-, illetve szóló kompozíció. Partitúráit a finom hangzás, a hangszínek árnyaltsága és a hangulatok gazdagsága jellemzi, és előszeretettel használ aforisztikus tömörségű kis formákat, melyekben nagy szerepe van a tematikus-motivikus szerkesztés logikájának és az adott mű hangrendszerében létrehozott egyensúlynak. 2010-ben Bartók–Pásztory-díjjal tüntették ki.

(BMC)

II. HOLLÓS MÁTÉ SEREI ZSOLT¹

Serei Zsolt

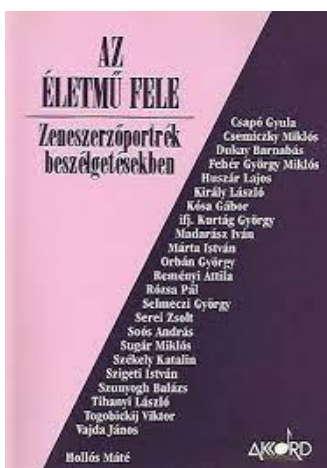

Hollós Máté

Mi, akik nagyjából egy időben jártunk zeneakadémiára, két csoportra voltunk oszthatók: olyanokra, akik egyértelműbben, erőteljesebben a kísérletek útján haladtak, és olyanokra, akik előszeretettel fordultak a múlthoz. Serei Zsolt az előbbi kategóriába tartozik.

– *Te mindig is a legmodernebb irányzatok iránt érdeklődtél, azokat művelted. Mi hatott rád először ezek közül?*

– A kísérletező címet másoktól én is hallottam, bár kiérdemelni sohasem igyekeztem. Egy zenei gondolat felvetődésekor ugyanis az ember azzal dolgozni

1

A teljes interjú olvasható Hollós Máté *Az életmű fele. Zeneszerzőportrék beszélgetésekben* (Akkord Zenei Kft., 1997, 88-93. old.).

kezd, egyre mélyebben kerül a zenei anyag által felvetett problémákba. Új utakat kell keresnie, de persze nem úgy, hogy végignézi, mi nem volt még vagy mi az épp legmodernebb - hiszen a legmodernebb is lehet másnapra elavult. Ezt a kísérletezést mindenkor a zenei anyag teremtette légkör vagy a környezet sugallja. Sosem éreztem magam kísérletezőnek, de az mindig érdekelt, hogy ne könnyen adódó, sztereotip megoldásokat találjak. Érdekes eset fordult elő velem a főiskola utolsó évében. Nem akartam olyan vizsgadarabot írni, amely nehezítette volna főiskolai helyzetemet. Egyik tanár úr azt mondta egy kevésbé kísérletező darabra, hogy „no lám, ez már mégiscsak járható út”. Megdöbbsentem, hogy egy zeneszerző foglalkozik azzal, hogy valami járható út vagy sem, hiszen az egészben a legérdekesebb, hogy az ember szinte nyomozásszerűen hatol abba az anyagba, amellyel találkozik, s néha „járatlan” útra téved.

– *Tehát a járatlan vagy járhatatlan utakhoz vonzódsz. A zeneszerzői tevékenység során azonban az ember járhatóvá tesz magának utakat. Nyomban, amint járhatóvá tetted, ott is akartad hagyni őket? Más újdonságok után kutattál?*

– Valószínűleg az ember saját lényét nem tudja megkerülni, tehát csomó mindenre vannak azonos válaszok. De semmiképpen nem úgy kerültek ezek terítékre, hogy korábban jól beváltak minősülvén akartam volna őket alkalmazni. Ilyenek voltak egyes kompozíciós módszerek, amelyek talán egy szakmabelinek érdekesek lehetnek, vagy talán annak sem. Olyan technikákra gondolok, amelyekhez esetleg hasonlóképpen nyúltam egy másik darabban, ám a darab külső megjelenését nem tették azonossá.

– *Azok az irányzatok, amelyek iránt te már főiskolás korodban vonzódtál, többnyire a minimal art köréből kerültek ki. Akkor, a 70-es években mennyire voltak ezek járt, s mennyire járatlan utak?*

– A minimal art is beletartozott ebbe, de elég sokrétű volt vonzódásom. Számos szerzőt nevezhetnék meg Schoenberg-től, Weberntől kezdve Stravinskyn, Varèse-en át, Bartókot sem kihagyva, később pedig a hangzás és a formálás gyökeres megújítása érdekelt Boulez-nél, Stockhausennél, Cage-nél. A minimal art Amerikából indult el. Amint mondod, a hetvenes években ismerkedtem meg vele. Itt is oly különbözők a szerzők, hogy nem is tudom, kikre értik ezt. Ha Morton Feldmanra, akkor azt felelem: nagyon szeretem a zenéjét. De Steve Reich 18 előadóra írt Zenéjét, Oktettjét vagy Tehillimjét is nagyon szeretem.

III.
HOLLÓS MÁTÉ
AZ ÉLETMŰ FEJLEMÉNYEI²
A halkszavúan következetes: Serei Zsolt

Serei Zsolt

https://www.emb.hu/en/composers/serei_zsolt

Az Új Zenei Stúdió második nemzedékében indult a minimal art irányzatától. Markáns stílusfordulatot nem hajtott végre, de zeneszerzői palettája egyre színesebb és gazdagabb lett. A zeneszerzés mellett karmester és a Zeneakadémia zeneszerzés tanára, a Componensemble alapítója.

– *Milyen művészi hatások változtattak rajtad 1995-ben, „az életmű felén” folytatott rádióbeszélgetésünk óta?*

– Nyilván folyamatosan változik az ember, de ha akkori darabjaimat forgatom, nem esik rosszul a velük foglalkozás. Túl vagyok rajtuk, de a múlt hetin is. Vállalom az egykori termésemet.

– *Soha nem is gondolsz arra, hogy valamit átírd?*

– De igen, ám az nem mindig szerencsés. Főleg, ha sok idő eltelik az első verzió óta. Boulez folyton átírta a műveit, ám nekem mindig az első változatuk tetszett. Az átírást csakis belső igény kényszerítheti ki. Fontos a közönség, de sose tudjuk, ki hallgatja a zenénket, s miként reagálnak rá. Lásd A sevillai borbélyt, amely egyik nap megbukott, a másikon meg örült siker volt. „Fogyaszthatóbbá” tehát semmiképp sem akarnék tenni egy darabot, egy elképzelt közönség miatt,

² [GRAMOFON - Klasszikus és Jazz](#) 2023 Ősz

legföljebb azt vizsgálom, jól írtam-e le a kottát, elértem-e a szándékomat, könnyen olvasható-e stb. Gyakorló zenészként, karmesterként nagyon becsülöm a próbaidőt. Óvakodom, hogy túltengjenek az instrukciók, komplikált ritmusok nehezítsék a munkát. Lehet valami nehéz, de ne értelmetlenül, öncélúan legyen az.

– *Ha már szóba hoztad a közönséget: szavaidból azt veszem ki, hogy nem látsz magad előtt egy adott publikumot, amelynek írsz. Hogyan érint a pozitív, vagy épp értetlenkedő fogadtatás, változik-e a hozzáállásod, fontos-e neked, hogy mit szólnak az emberek?*

– Egy-egy egyén fontos, hogy mit mond. De nem azért, hogy változtassak, hacsak meg nem győz, hogy valami nem világos. Fontos a reakció, aminek révén szembesülök azzal, hogy nem csináltam-e valamit megfelelően, másként kellett volna-e, de általában inkább megerősítenek. A nagyközönséggel nem tudok mit kezdeni. Megesett, hogy a pályám elején váratlanul jól fogadta a közönség egy darabomat. Érthetetlen volt számomra, hogy mi lett jobb, miért fogadták azokat kedvezőbben. Olyan is adódott, hogy egy darabom szerény fogadtatásban részesült, de tartottunk belőle egy újabb előadást, és az kifejezetten sikert hozott. Bizonyára akadtak tényezők, amelyeknek én voltam az oka, de szerintem ez tőlem független.

– *Nem lehet, hogy az első hallgatáskor az emberekre idegenül hat a mű, de másodszor már ismerősen tájékozódtak benne?*

– Nem volt azonos. Óvakodom, hogy megértsem, mert akkor gondolkozni kezdenék, hogy Jancsinak így tetszik, Juliskának úgy – s mi van, ha egyikük sincs ott?... Ez azonban az alkotói munkámat nem érinti, érintheti.

– *Említenél neveket, hogy kiknek a véleménye fontos? Ezek vélhetően szakemberek.*

– Legnagyobbrészt azok. Nekem az is fontos, hogy tudjam, ki, miért nem talál kapcsolatot a darabommal. Abból is sokat lehet tanulni, hogy miért nem. Ezek persze nem receptszerűen megoldható problémák. Áttételesen vizsgálható, hogy mire gondolt az illető, s hogy mi ebben az én szerepem. Nem mondok neveket, mert igazságtalan lenne, ha kihagynék valakit. A nagyon más gondolkodású kollégák véleménye is érdekel. Nemhogy nem haragszom, de köszönöm, ha bárhogy is reagálnak egy-egy kompozíciómról.

– *Visszatérek kezdő kérdéseimre: milyen hatások értek az utóbbi három évtizedben?*

– A fiatalkori hatások sokkal erősebbek a későbbiekénél. Az Új Zenei Stúdió radikális változást hozott pályám kezdetén. Az ott folyó műhelymunka egy életre megváltoztatta a gondolkodásmódomat, a zenéhez fűződő addigi kapcsolatomat. A komponálásban hihetetlen távlatokat nyitott ki számomra. Noha utólag a korábbi darabjaimban is megtaláltam az igényt, azt a kíváncsiságot, aminek egyenes következménye lett a Stúdióhoz való csatlakozás. Persze az Új Zenei Stúdió nem képviselt egy egységes stílust, inkább olyan szellemiséget, amely nyitottan áll egy hangzáshoz, nem anekdotikus zenét ír, amelyről elmesélhető, hogy miről szól, hanem komplex, akkor is, amikor egyetlen hangról szól, s amikor millióról. Az Új Zenei Stúdió alkotói sokat változtak, de ha alaposabban nézem, mégsem olyan sokat. Szerettem még azt a vonalat, amely Stockhausen, Boulez, Cage, az amerikaiak: Wolff, Feldman nevével fémjelezhető. De ezek csak ott vannak a tarisznyában, nem írok feldmanos vagy Cage-es darabokat.

– *Könnyen vagy nehezen írsz?*

– Legtöbbször úgy érzem, ezt most végre nagyon egyszerű lesz megírnom. De amint elkezdek foglalkozni a darabbal, egyre mélyebbre jutok benne, úgy lassul a folyamat és bonyolódik és bonyolódik. Nem Esterházy Pétert akarom idézni, miszerint akkor jó a munka, ha nehezen megy, de amikor azt érzem, hogy ezt már valamelyik darabomban megírtam, vagy hogy ez most akkor megint ugyanúgy lesz, mint amabban a darabban, akkor elkezdek más, engem is frissen tartó utat keresni.

– *Baj, ha – persze akaratlanul – valamilyen járt úton találod magad?*

– Nem, talán nem, de próbálom kerülni az ismétlődéseket. Ez nem mindig sikerül, mert az ember azonos marad születésétől fogva.

– *Az imént a lejegyzésről beszéltél. Tihanyi László szokta mondani, nagyon látja egy kollégánk partitúráján, hogy karmester is, vagy sem. Ezt te is így éled meg?*

– Igen. Van, hogy az ember meglátja, esetleg nincs célja a komponistának azzal, amit leír. Nem az a lényeg, hogy nehéz-e a játszanivaló, netán merész, vad, hanem hogy van-e a szerzőnek elképzelése. Más kérdés, hogy hallja-e, vagy sem, Stravinskyval értek egyet, hogy a szerzőnek meg kell terveznie a hangzást. Utóvégre Tallis sem hallotta 40 szólamú motettáját... Bármilyen komplikált egy

kotta, ha látom benne a zenei szándékot, szívesen vezényelem. Amit Laci mond, fennáll: túlagyalt, íróasztal mellett koncipiált zenéket nem szívesen adok elő.

– *Karmesteri tevékenységed hat-e komponista létedre, vagy fordítva?*

Serei Zsolt

– Nem érzek olyan összefüggést, amelyben egyik zavarná a másikat. Tudom, mi várható el – márpedig sok várható el – egy zenésztől. Az együttesben (Componensemble) olyan zenészekkel dolgozom, akik, ha megérik, hogy egy szerzőnek határozott elképzelése van, nem riadnak vissza a nehézségektől. A zenéből következik, hogy a próbán igyekszem világosan fogalmazni. Ritkán dolgoztunk olyan művel, amelyet komoly kihívásnak találtak. Munka lehetett vele, esetleg könnyűnek látszott, de közben kiderültek a feladatok: hangok közötti dinamikai, hangszínbeli különbségtételek stb. Megesik, hogy azt mondják valamire, „csak tá ti-ti”, aztán kiderül, korántsem az, mert hangérzékenységi problémákat kell megoldani. *Hét perc húsz évre* című darabomnál méltatlankodtak a zenészek, miért tűztünk ki három próbát. Mert még sosem volt olyan, amilyennek hallani szeretném, feleltem. Aztán a második után azt mondták, de jó, hogy még van egy harmadik, mert akkor értették meg, mi is a dolguk igazán. Lejátszani egyszerűnek látszik, de hogy milyen kontaktust kell benne kialakítani, ahhoz gyakorolni kell. Még egy sokkal leírta darabnál is. Kurtág Négy capricciójához (9 perc) 17 próbát tartottunk. Úgy gondolom, az új zene előadását hasonló igényességgel kell előkészíteni, mint bármely – a közönség számára már nagyon is ismert, sikeres – klasszikus zeneművet. Az előadók e tekintetben kiemelt szereplői a kortárs zenei életnek, a közösségekre gyakorolt hatásnak.

– *A Componensemble-nak, ha firtathatom, miért lett vége?*

– Nem lett vége. Zenésztársaim is sokszor kérdezik, mikor játszunk újra együtt? Egy más módon nem támogatott együttes meghívása nagyon költséges. Az anyagi háttér biztosítása egyre speciálisabb feladat, amelyet magam már nem tudtam vállalni egy személyben. Így került a komponálás – bizonyos értelemben – előtérbe.

– *28 évvel ezelőtti beszélgetésünkben sok szó esett a tanáraidról. Azóta te folytattál jelentős tanári praxist. Miben voltál más, mint Fekete Győr, Szervánszky, Petrovics, netán miben követted őket, miként változott a szcena?*

– Petrovics általában konkrétumokat mondott: ide ezt és ezt kell írni. Bár nem haragudott meg, ha valaki másként csinálta végül, de örült, ha megfogadták a javaslatait. Szervánszky nem nagyon szólt bele a darabjainkba. Megnézte, megköszönte, majd megkérdezte, írtunk-e fúgatót... Ha rákérdeztem, mi a véleménye a saját kompozíciókról, azt felelte, megbízik a növendékekben, ezekbe nem akar beleszólni, csak a kötelező penzumba. Furcsállottam, de elfogadtam. Hihetetlenül toleráns ember volt. A nagy korkülönbség ellenére folyton hangsúlyozta: köztünk semmi különbség nincs, csak ő többet élt. Ha egy növendékem számomra érthetetlen darabot mutat, amelyben nem érzem a hangok koherenciáját, muszáj megmondanom, mit kifogásolok. Persze, nem bántóan, hiszen mindenki tiszta szívből írja, amit ír. Csak azt mondom el, bennem milyen gondolatokat vet föl a darab. Azt mondogatom, nem értem, miért írta úgy, próbálom magyarázatra sarkallni. Hogyan gondolta végig a saját maga által létrehozott zenei nyelvezetet, következetes maradt-e? Eszembe jutott: Petrovics órájára vittem egy darabot, amire azt mondta: passz. Nem értettem, miért nem tesz föl kérdést. Hogy miért gondolom, hogy az jó? Hogy miért van két ütem szünet egy háromperces zongoradarabban? Akkor elbeszélgethettünk volna erről. Amikor egy növendék tanulóévei véget érnek, nem tartom már fontosnak, hogy egy új darab bemutatója előtt konzultáljunk. Ha meghív, nagy örömmel meghallgatom, véleményt mondok koncert után, de akkor már ez az önálló munkája... Van, aki sokat változik azután, hogy nálam tanult, ez természetes. Az már az ő saját útja. Érdeklődve követem – a magam módján támogatva – a tanítványok kialakuló pályáját.

– *De a mindkettőnk által nagyon szeretett Fekete Győr István bárkihez, bármilyen stílusban alkotó kollégához odamegy hangverseny után, s hosszasan elemzi, mit hallott, s abban mi miért volt jó, illetve nem szerencsés. Benned ilyen mondanivaló nem ébredt volt növendékeiddel kapcsolatban?*

– Nem. Én ott is csak kérdezek: nem gondolja, hogy annak ott már vége volt, miért vitte tovább stb. De ha tetszik, azt is jelzem. Gyakran elkérem a kottát, hogy jobban átnézhessem azt, ami a koncerten esetleg elkerülte a figyelmemet.

– *Biztonsággal le tudod választani, hogy mi volt az előadás hiányossága, hibája, amit nem írhatunk a mű rovására?*

– Biztonsággal nem, csak remélem, meg tudom hallani, mi a jó. Működik bennem egy amolyan „fordító”, hogy biztosan azt hallom-e, ami le van írva? Én is mondok véleményt, de nem olyan alaposat, mint Fekete Győr, tanár úr, akit 55 éve ismerek, és hálás tanítványa vagyok.

– *Az életmű fejleményei sorozatcímünk azt sugallja, hogy nem lezárult pályáról beszélgetünk. Ezért indokolt a kérdés: merre vezet az utad a további évtizedekben?*

– A kor előrehaladtával leszűrődésről szoktak beszélni. Ezt még nem érzem. Igaz, lényegesen egyszerűbben fogalmazok az újabb műveimben. Bár hosszú utat jártam be a zenés színpadig, az utóbbi években nagyobb szabású vokális és színpadi alkotásokat is írtam, írok. Noha szavakban nem annyira – különösen saját munkáimról – nem beszélek könnyen, hiszen amikor dolgozom, egészen másként gondolkodom, s mindaz a közönségre nem is igazán tartozik. Arra mindig ügyeltem, hogy ne fásuljak el. De hogy ez sikerült-e, mások tudhatják megállapítani. Mindig kerestem, ami frissen tart. Már minden hatást nyugodtan kezelek, mert nem tartok attól, hogy up-to-date módon befolyásoljanak, ilyen egyébként korábban sem igen történt. Ha bármilyen kortárs zenét hallgatok, magam is erre a kérdésre keresem a választ. Van-e olyan pillanata az alkotásnak, amelyben ez tetten érhető, s ezen belül: találnék-e benne ismételt hallgatáskor olyasmit, ami megértetné velem a szerzői szándékot? Ezért is válik fontossá a kérdés: meghallgatnám-e még egyszer? Boldog lennék, ha erre sokan mondanák a műveimmel kapcsolatban: igen.

IV.

[„A tehetséget nem lehet tanítani, a tehetséges növendéket igen...” Serei Zsolt komponálásról, átiratokról, meseoperáról és az új zenei utakról \(Réfi Zsuzsanna interjúja\) // METSZET '96 – Földes Imre beszélgetései magyar zeneszerzőkkel a Fészek Művészklubban \(6.\) Serei Zsolt: Hét perc húsz évre \(Parlando 2005/6.\) // Hollós Máté: Művek bontakozóban – Serei Zsolt: Egypercesek \(Muzsika, 1999/11.\) // Bepillantás Serei Zsolt karmesteri és zeneszerzői munkásságába \(pdf\)](#)

(Parlando 2022/1.)